

GOED GELOVIG

GOED GELOVIG

Een thematische uitleg van de
Heidelbergse Catechismus
voor verkondiging en onderwijs

Onder redactie van
M.C. Batenburg, J. Groenleer,
T. Jacobs, W. Markus en W. Verboom

Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

www.uitgeverijboekencentrum.nl

Ontwerp omslag: Geert de Koning
Vormgeving binnenwerk: Studio Anton Sinke,
www.antonsinke.nl

ISBN 978 90 239 2841 6
NUR 700, 707

© 2015 Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Goede God, geef ons de Heilige Geest, die het gehoorde Woord in onze harten schrijft, zodat wij het aannemen en geloven, ons erin verheugen en ons erdoor laten vertroosten tot in eeuwigheid. Eeuwige God en Vader van onze Heere Jezus Christus, verleen ons Uw genade, dat wij de Heilige Schrift goed en ijverig bestuderen, Christus daarin zoeken en vinden en door Hem het eeuwige leven hebben. Help ons daartoe, goede God, met Uw genade.

Geef, goede Heere God, Uw genade, dat ik Uw Woord recht versta, en meer nog, dat ik het ook mag dóen. Heere Jezus Christus, als mijn studeren niet uitsluitend tot Uw eer zou strekken, laat mij dan liever geen letter begrijpen. Geef me slechts zo veel als voor mij nuttig is, tot Uw eer.

Lieve God, verklaar Uw Woord in onze harten en maak het zo licht en warm dat wij er troost en vreugde van ervaren. Goede Vader in de hemel, schenk ons om der wille van Uw lieve Zoon Jezus Christus Uw Heilige Geest, opdat we goede leerlingen van Christus worden en een hart hebben waarin een onuitputtelijke bron van liefde is, die nooit ofte nimmer uitdroogt.

Maarten Luther

Inhoud

Inleiding		
	Een nieuwe postille voor de leerdienst – <i>W. Verboom</i>	12
	De catechismusprediking – <i>A. Noordegraaf</i>	16
	Gebruik – <i>W. Verboom</i>	26
	Praktijkvoorbeelden – <i>P.-J. Kieviet, M.C. Batenburg, F. van Roest,</i> <i>C.J. de Ruijter, A.P. van Langevelde</i>	31
	Preekschetsen gerangschikt per catechismusvraag – <i>W. Verboom</i>	39
1.	Houvast vinden	
1.1	Zijn eigendom – HC 1 – <i>H.G. de Graaff</i>	42
1.2	Bij Hem blijven – HC 2 – <i>H.G. de Graaff</i>	51
2.	Wie ben ik?	
2.1	Geboren zondaar – HC 3-8 – <i>H.G. de Graaff</i>	62
2.2	Door God serieus genomen – HC 9-11 – <i>H.G. de Graaff</i>	72
3.	Gods verlossingsplan	
3.1	Waarom Jezus? – HC 12-19 – <i>M.C. Batenburg</i>	84
3.2	Ik geloof – HC 20-23 – <i>M.C. Batenburg</i>	93
3.3	Geloven, van begin tot eind – HC 65; DL I.3 – <i>M.C. Batenburg</i>	102
4.	Hij Zelf	
4.1	Drie en toch één – HC 24, 25 – <i>L.W. de Graaff</i>	112
4.2	Is Allah dezelfde als de God van de Bijbel? – HC 25 – <i>L.W. de Graaff</i>	119
4.3	Geen afgoden – HC 94-95 – <i>L.W. de Graaff</i>	126
4.4	Geen beeldendienst – HC 96-98 – <i>H. van Eeken</i>	133
4.5	Zijn Naam hooghouden – HC 99-102 – <i>H. van Eeken</i>	142
5.	Is God er wel?	
5.1	Onze twijfel en de trouw van God – HC 1; DL V.3 – <i>H. van Eeken</i>	150
5.2	Het vaste punt: Christus' kruis en opstanding – HC 29, 45 – <i>G. van Roekel</i>	158
5.3	Gebed om hulp – HC 127 – <i>G. van Roekel</i>	165
5.4	Extra hulp bij ongelooft – HC 66-68 – <i>G. van Roekel</i>	172
6.	Hoe het begon	
6.1	Wij zijn gewild, en niet toevallig – HC 26 – <i>G. van den Brink</i>	182
6.2	Schepping en evolutie – NGB 2 – <i>G. van den Brink</i>	191
6.3	Wij zijn de enigen niet – NGB 12 – <i>G. van den Brink</i>	200

7. Gods goedheid en het lijden	
7.1 De eeuwige Vader ook mijn Vader – HC 26 – A.D.L. Terlouw	210
7.2 Zijn vaderhanden – HC 27-28 – A.D.L. Terlouw	217
7.3 Hoe almachtig? – HC 27-28; NGB 13 – A.D.L. Terlouw	226
7.4 Bidden helpt... of niet? – HC 117-118 – C. van Atten	236
7.5 Alles doen medewerken ten goede – HC 1, 26 – C. van Atten	245
8. God de Zoon en onze redding	
8.1 Door Zijn Naam behouden – HC 29-30 – C. van Atten	254
8.2 Gezalfd door de Gezalfde – HC 31-32 – J.H. Reijm	261
8.3 Adoptiekinderen van God – HC 33-34 – J.H. Reijm	268
8.4 Vanaf de moederschoot – HC 35-36 – J.H. Reijm	276
8.5 Voor mij geleden – HC 37-41 – C.C. den Hertog	284
8.6 Mijn dood gedood – HC 42, 44 – C.C. den Hertog	294
9. Jezus leeft!	
9.1 Het graf is leeg! Echt waar? – C.C. den Hertog	304
9.2 Aan de overzijde opgestaan – C. van Duijn	313
9.3 Door Hem op(ge)staan – HC 43, 45, 88-91 – C. van Duijn	321
10. Zijn hemelvaart	
10.1 Een plaats voor de hemel – HC 46-48 – C. van Duijn	332
10.2 Jezus is Heer – HC 50-51 – W.M. Dekker	341
10.3 Ons ten goede! – HC 49-51 – H.C. Marchand	349
11. De laatste dingen	
11.1 Sterven: verlies en winst – HC 42, 57 – H.C. Marchand	358
11.2 Het grote rechtzetten – HC 52 – H.C. Marchand	366
11.3 Hoe nieuw wordt alles? – HC 57-58; NGB 37 – W. Markus	374
12. Levenskunst	
12.1 Gods goedkeuring – HC 56, 59-61 – W. Markus	384
12.2 Motiverende genade – HC 64 – W. Markus	393
12.3 Bevrijdende gehoorzaamheid – HC 8, 86-87 – B.E. Weerd	400
12.4 Van ophouden weten – HC 103 – B.E. Weerd	409
12.5 Ouders en kinderen – HC 104 – B.E. Weerd	418
12.6 Respect voor het leven – HC 105-107 – T. Jacobs	426
12.7 Zuivere relaties – HC 108-109 – T. Jacobs	435
12.8 Geven maakt rijk – HC 110-111 – T. Jacobs	445
12.9 Eerlijk duurt het langst – HC 112 – R.F. de Wit	455
12.10 Zuivere motieven – HC 113-115 – R.F. de Wit	462
12.11 Loon naar werken – HC 62-63 – R.F. de Wit	470
13. De Heilige Geest en onze geest	
13.1 Wie de Heilige Geest is en wat Hij doet – HC 53 – C. van Dusseldorp	478

13.2	Wat de Heilige Geest werkt – C. van Dusseldorp	487
13.3	Wat de Heilige Geest zegt – HC 21-22; NGB 3, 5, 7 – J. Hoek	495
13.4	Wat de Heilige Geest geeft – HC 55 – C. van Dusseldorp	505
13.5	De Heilige Geest bedroeven en erger – J. Groenleer	514
14.	Over de kerk gesproken...	
14.1	Geloven zonder de kerk? – HC 54 – J. Groenleer	522
14.2	Eén kerk, echt waar? – HC 54 – J. Groenleer	529
14.3	Kerk zonder Israël? – HC 54 – J. Groenleer	537
14.4	Kerk voor jong en oud, rijk en arm – HC 55 – C.J. de Ruijter	545
14.5	Zijn verkiezing en onze keus – HC 54; NGB 16; DL I.6, 7,9 – C.J. de Ruijter	552
15.	Watermerk	
15.1	Gereinigd – HC 69-71 – C.J. de Ruijter	560
15.2	Met Christus gestorven en opgestaan – HC 72-73 – W. Verboom	567
15.3	Benoemd tot Zijn kind – DOOPFORMULIER – W. Verboom	574
15.4	Kinderdoop: echt waar?! – HC 74 – W. Verboom	582
15.5	Geloofsopvoeding – HC 74, 104; DOOPFORMULIER – H. de Bruijne	590
16.	Bij Hem aan tafel	
16.1	Kruisverbinding – HC 75, 78-80 – H. de Bruijne	600
16.2	Samen bij Eén (en bijeen) – HC 76 – H. de Bruijne	609
16.3	Wie zijn de gasten? – HC 81-85 – D.P.C. Looijen	617
16.4	Totdat Hij komt – HC 77 – D.P.C. Looijen	625
17.	Biddend onderweg	
17.1	Bidden: oefening in dankbaarheid – HC 116-119 – W. Verboom	634
17.2	Leren bidden – HC 120 – P. Nobel	643
17.3	Bidden: God bewonderen – HC 122, 128 – P. Nobel	652
17.4	Ons gebed en Zijn leiding van ons leven – HC 124 – P. Nobel	660
17.5	Bidden: Hem aanroepen voor wat je nodig hebt – HC 125 – B. Belder	668
17.6	Bidden: leren leven uit vergeving – HC 126 – B. Belder	677
17.7	Bidden: hulp bij verzoeking – HC 127 – B. Belder	686
17.8	Verandert God door ons gebed? – HC 121; NGB 1; DL I.11 – L.J. Vogelaar	695
17.9	Nu al genezing? – HC 123 – L.J. Vogelaar	704
17.10	Gebedsverhoring – HC 117, 129 – L.J. Vogelaar	714
	Bijlage	
	Tekstvarianten van de Heidelbergse Catechismus – W. Verboom	723
	Personalía	733

INLEIDING

Een nieuwe postille voor de leerdienst

In veel gemeenten is het gebruikelijk dat er een tweede dienst gehouden wordt: de leerdienst. Daarvoor dient de Heidelbergse Catechismus (HC) vaak als leidraad. Velen vinden daarin een gids voor hun geloof en leven. Tegelijk ervaren velen een 'kloof' tussen het leerboekje uit 1563 en de leef- en belevingswereld van de lerende gemeente in onze tijd. Daarom is er bij veel voorgangers behoefte aan nieuwe hulpmiddelen. Deze postille wil zo'n hulpmiddel zijn.

Er is veel waardevol materiaal rond de Heidelbergse Catechismus, waaronder met name *Kennen en vertrouwen* (1993). Toch is er nu, meer dan twintig jaar later, behoefte aan een nieuwe vertaalslag. Noem het een 'springplank' naar de leefwereld van vandaag. Met dit doel voor ogen ging de redactie van deze postille aan de slag. Daarbij wil zij staan op de schouders van *Kennen en vertrouwen*. Naar deze uitgave wordt dan ook structureel verwezen.

Er is nog een reden waarom deze nieuwe postille verschijnt. In veel gemeenten is een zekere matheid geconstateerd in de praktijk van de leerdienst; ook een zekere verlegenheid. Er zijn zelfs gemeenten die daarom gestopt zijn met de leerdienst in zijn gebruikelijke vorm. Hier ligt voor ons als redactie een uitdaging. Naar onze mening heeft de gereformeerde traditie en haar belijden, zoals verwoord in de HC, een rijke spirituele inhoud. Maar de vraag is hoe we deze zó verbinden met de leefwereld van de hoorders van vandaag dat zij echt leiding ontvangen in hun geloof. Hoe kan de gemeente naast een vierende en dienende ook een echte lerende gemeente zijn? We merken dat er in meerdere gemeenten onvrede bestaat over het beëindigen van de leerdienst. Er is een nieuw verlangen naar herstel ervan (geen restauratie), met behulp van relevant materiaal. De medewerkers aan deze postille, die zelf leerdiensten leiden, herkennen zich in het verlangen naar een nieuwe actualisering van wat de HC ons aanreikt. Zij hopen dat de leerdienst weer de plaats in de gemeente gaat innemen die zij verdient. Dat die tot opbouw van de gemeente is en – als het om de vreugde van het leren gaat – aanstekelijk werkt.

◆ Totstandkoming

Het initiatief voor een nieuwe postille kwam spontaan van enkele personen, die zelf met de praktijk van de lerende gemeente te maken hebben. In samenspraak met uitgeverij Boekencentrum werd een redactie gevormd, bestaande uit ds. M. C. Batenburg, ds. J. Groenleer, ds. T. Jacobs, ds. W. Markus en dr. W. Verboom. Na onderling beraad over doel, inhoud en vorm van de nieuwe postille werd aan 27 personen gevraagd een schets te schrijven (zie het overzicht van de medewerkers op p. 733-734). Daarnaast is een aparte werkgroep in het leven geroepen die bijdragen met het oog op de kinderen en tieners heeft verzorgd.

Bewust is gezocht naar medewerkers uit verschillende kerken: de Protestantse

Kerk in Nederland, de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. We hebben elkaar nodig in deze tijd van secularisatie en kerkverlating. Daarnaast hopen we dat door het gemeenschappelijk gebruik van deze postille in deze kerken, er een vorm van samenwerking in de leerdiensten ontstaat die 'kerkmuuroverschrijdend' zal zijn. Op plaatselijk vlak zouden kerkenraden van verschillende kerken een gezamenlijk rooster van leerdiensten kunnen opstellen met behulp van deze nieuwe postille. Een en ander zou kunnen bijdragen aan het bevorderen van de bijbelse opdracht tot het zoeken naar eenheid, juist in het gemeenschappelijk belijden van het geloof.

Er is door redactie en medewerkers gedurende enkele jaren intensief (samen)gewerkt. Het resultaat hebt u nu in handen. We zijn onze goede God dankbaar dat we de inspiratie ontvingen om het geheel tot een goed einde te brengen. Op deze plaats willen we ook alle medewerkers en uitgeverij Boekencentrum danken voor hun inzet.

◆ Het eigene van deze postille

Het uitgangspunt van deze postille is dat we ons in de leerdienst oefenen in het katholieke, onbetwijfeld christelijk geloof van de kerk der eeuwen. Hiervoor putten we primair uit de Heilige Schrift als bron en norm voor ons geloof. We willen vóór alles dat de gemeente in de leerdienst luisteroefeningen naar de Schrift verricht. Daarbij zoeken we bewust aansluiting bij de Heidelbergse Catechismus (1563) als het klassiek-gereformeerd leerboek van de gemeente. Deze vormt naar onze overtuiging voor geloof en kerk-zijn vandaag een betrouwbare, wijze gids, juist omdat hij voortdurend verwijst naar de Schrift.

De HC kent zowel het *sola scriptura* als het *tota scriptura*. Dat wil zeggen dat de Schrift ook thema's aanreikt die in de HC zelf niet worden uitgewerkt. Daar is niets mis mee. Dat de onderwerpen in het oude, wijze leerboek de trekken dragen van de context waarin het tot stand kwam, laat zijn authenticiteit zien. We hoeven dus geen slaven van de HC te zijn, maar we willen zijn leerlingen zijn. We ontvangen de ruimte om te zoeken naar prioriteiten voor het geloof vandaag en ook om eigen accenten te leggen. We geloven en hopen dat juist zo het 'bijbels goud van Heidelberg' ten goede komt aan de praktijk van het geloof van de gemeente vandaag.

Het verlangen om te zoeken naar de relevantie van de kernen van het christelijk geloof voor vandaag, loopt als een rode draad door heel de postille heen. Maar dan zó, dat recht gedaan wordt aan het bijbels abc zoals we dat vinden in de HC. Hoeveel generaties voor ons hebben al niet mogen putten uit deze bron van bijbelse spiritualiteit. We zijn daar dankbaar voor. Daarom spannen we ons in om goede informatie te bieden over de kernen van het geloof die deze bron bevat. We hebben daarbij de hele 'lerende mens' op het oog. We zoeken niet alleen het cognitieve, maar ook het affectieve leren. We streven naar het relationele en existentiële kennen, zoals in het Hebreeuwse begrip *jada* (kennen) oplicht.

Deze insteek heeft ons ertoe gebracht een rubriek op te nemen over de leefwereld van de hoorder. Gemeenteleden ademen dagelijks in een cultuur die kan worden weergegeven als postmodern, ervaringsgericht, individualistisch, multicultureel, multireligieus en gesecculariseerd. In zo'n situatie is het belangrijk dat de aandacht voor het persoonlijk geloof, de gemeenteopbouw en de missionaire toerusting met elkaar verbonden worden. Om deze aanpak te concretiseren, vindt er structureel

een nadere differentiatie plaats naar drie groepen: volwassenen, tieners en kinderen.

Teneinde de prediker te helpen de leerinhoud te verbinden met de concrete leefwereld van de hoorder is er ook een rubriek 'Relevantie van het thema' opgenomen. Daarmee wordt in het hermeneutisch spanningsveld een leerweg gewezen die voor 'gewone mensen van de Weg' vandaag een begaanbare levensweg kan zijn. Telkens zal het erop aankomen dat er een vonk overspringt van de leerinhoud op de hoorders, waardoor er een vuur gaat branden in de harten (Luk. 24:32). Dat wonder is niet maakbaar; we hebben daarvoor de illuminatie (verlichting) van de Heilige Geest nodig.

◆ Missionair

We hebben ervoor gekozen om – waar mogelijk – het missionaire element als een rode draad door alle schetsen heen aan de orde te stellen. Er is dus geen aparte schets die expliciet op de missionaire taak ingaat. In enkele schetsen komen wel belangrijke missionaire vragen in het bijzonder aan de orde; te denken valt onder meer aan de schetsen 3.1, 4.2, 5.1 tot en met 5.4, 7.3, 10.1, 13.2, 14.1, 17.4 en 17.10.

Ooit gaf Jezus Zijn leerlingen (apostelen) het zendingsbevel: 'Gaaf dan heen, onderwijst al de volken' (Mat. 28:19). In de uitleg van de tweede bede van het Onze Vader (Zondag 48) wordt dit gebod geplaatst in het perspectief van het gebed: 'bewaaf en vermeerder Uw kerk.' Daarmee maakt de catechismus het missionaire werk tot Gods zaak, de *missio Dei*. Zo worden wij bevriafd van de kramp dat wij de wereld zouden moeten winnen voor Christus. Daar zorgt Christus Zelf voor. Hem is gegeven alle macht in hemel en op aarde (Mat. 28:18). Hij schakelt ons in bij Zijn eigen werk in deze wereld. Gebod en gebed zijn twee kanten van dezelfde missionaire opdracht. In het gebed van de kerk krijgt de missionaire taak een *eschatologische* lading. De kerk wordt bewaafd en uitgebreid totdat het Koninkrijk van God in al zijn heerlijkheid komt. Tot aan dat moment bidden we werkend en werken we biddend.

◆ Thematische opzet

De postille biedt in totaal 79 schetsen die de inhoud van de HC aan de orde stellen. De methode die gevolgd wordt is thematisch. Er zijn 17 hoofdthema's, die elk een cluster vormen van twee of meer thema's; deze worden in de 79 schetsen uitgewerkt. Naaf het inzicht van de redactie biedt een thematisch aanpak de mogelijkheid om zo dicht mogelijk bij de praktijk van het geloofsleven van de gemeente te komen. Bij die opzet kunnen prioriteiten gesteld worden. Ook kan aandacht besteed worden aan onderwerpen die voor de gemeente vandaag bijzondere aandacht verdienen. Te denken valt aan thema's als de verhouding tussen het christelijk geloof en de islam (4.2) of kerk en Israël (14.3), maar ook aan een onderwerp als de engelen (6.3).

Maaf wat als de prediker de voorkeur geeft aan een benadering volgens de volgorde van de 52 Zondagen, in plaats van een thematische aanpak? Met die mogelijkheid heeft de redactie rekening gehouden. De schetsen kunnen zonder enig

probleem ook voor deze aanpak gebruikt worden. Zie hiervoor het overzicht op pagina 39. Theologisch gezien is er geen sprake van een tegenstelling tussen beide methoden. Elke catechismuspreek is in wezen een themapreek, dat wil zeggen dat in de preek een thema uit de Bijbel wordt behandeld (zie A. Noordegraaf, 'De Catechismusprediking', hierna op p. 16).

Men zou er als lerende gemeente goed aan doen een rooster van leerdiensten op te stellen, zodat de kernen van het geloof van de kerk der eeuwen op een evenwichtige manier en 'op maat' voor de eigen gemeente aan de orde worden gesteld. Het moge duidelijk zijn dat ieder een eigen keuze uit de schetsen kan maken.

◆ Tekstvarianten

In de bijlage achter in deze postille (p. 723) is een overzicht opgenomen van de tekstvarianten van de Heidelbergse Catechismus, respectievelijk van de eerste Duitse uitgave (1563), de Latijnse Vertaling (1563) en de Nederlandse vertaling van Datheen (1566). Bij de voorbereiding van de preek kunnen deze tekstvarianten de gebruiker van dienst zijn voor het verstaan van de tekst.

De redactie